

ПРОЛОГ

Едно мајско попладне, во годината што измина, случајно минував покрај паркот Младост,спроти зградата на поранешното Министерство за одбрана. Воздухот по краткото невреме, проследено со пороен дожд, беше чист; дождот ги изми асфалтот и тротоарите,кои блескаа небаре беа бојадисани од разлеаните сончеви зраци, а неколкуте розови синолички блескаа, па чиниш газиш врз сè уште неисушените бои.

И додека чекорев така молчешкум,по самиот раб на тротоарот во паркот, вниманието ми го привлекоа повремениите и монотони повици на две ромски момчиња. Штом ќе им се доближеше некој минувач, тие ги повторуваа истите зборови:

– Ајде, батка, добра роба, евтина роба! Добра роба, евтина роба...

Запрев и видов дека на тротоарот,на провидна пластична прекривка, во должина од околу пет-шест метри, беа наредени секакви стари книги. И да не беше повикот на двете ромски момчиња, јас секако ќе застанев. Тоа ми беше стара навика – да заставам и да буричкаам низ насловите, иако веќе подолго време сè повеќе се разочарував од случајните книги на улица.

Ромското момче поита да ми помогне, додавајќи ми одвреме-навреме по некоја од подебелите книги кои гичувааше во картонски кутии.

– Не вади ги една по една – му реков – извади ги сите и нареди ги на тротоарот, па јас самиот ќе ги разгледам.

– Додека не ги продадеме овие тука – објасни оној кој веројатно беше постар – не ја вадиме другата стока зашто ќе ни се оштети.

Откако бев издвоил еден посебен Флобер (*Госпоѓа Бовари* преведена на дијалектот на Гегите од Зекрија Реџа), како и поради носталгијата од детството, *Леџендаџа и аванџуриџе на Тил Улениџиџел и Ламе Гусак од Шарл Де Косџер*, кимнав со глава и, воопшто не пазарејќи се, извадив да платам пред да си заминам. Тогаш Ромчето ми даде еден неочекуван предлог:

– Чичко, ако сакаш ќе ги отворам трите кутии, разгледај ги... потоа јас повторно ќе ги вратам книгите во кутиите. Што велиш, да ги отворам?

– Отвори ги...Ама побргу! – му реков.

Двете момчиња ги наредија книгите на тротоарот, обидувајќи се да ми го свртат вниманието на неколку томови од една руска енциклопедија. Ама јас продолжив да ги гледам кориците, беа тоа општо познати наслови од класичната литература, мртви соц-реалистички романи, неколку двојазични речници! И разгледував така сè додека не застанав пред една книга со меки, црни корици, без наслов. Помислив дека можеби насловот ќе го најдам на внатрешните страници. Откако свртев две празни страници, наидов на запис запишан со ситни ракописни букви. Веројатно се работи за некаков дневник, си помислив, па прелистав уште неколку листови. Не наидов на никаков датум. Можеби некој превод?.. Тргнав од две-три албански имиња, ама и оваа претпоставка отпадна. Не ја сфаќав природата на тој ракописен запис. Затоа, за да не го привлечам вниманието на ромските момчиња, го затворив тој дебел бележник со записи во вид на книга и ги прашав:

– Колку барате за книгава?

– Земи ја за една стара петилјадарка – рече потценувачки кусо потстрижениот, кој се чини беше главниот од овие две момчиња.

Му ја подадов петилјадарката и го прашав од каде ги набавуваат книгите..., па додадов:

– Јас со години ги знам сите антикварници и продавачи на книги во Тирана, ама вас никогаш не сум ве видел – обидувајќи се во меѓувреме да најдам место во мојата рачна чанта за црниот бележник, а тоа воопшто не ми одеше лесно!

– Еее, бе чичко...така велиш...ама и тие што ги познаваш, и тие имале прв ден, нели? Е па така...и ние почнавме исто како и тие, прв ден...и со к’смет... – не ја заврши реченицата.

Му покажав со рака да ми се приближи и тивко, онака како што се кажуваат тајните, му реков:

– Не те прашав туку така од каде сте ги зеле книгите! Ама ако ги погледнеш, сите книги на третата и седумнаесеттата страница го имаат печатот *Лична библиотеќа на Т&Л Мерџири*. Погледнете...Погледнете! А ова значи дека сите книги кои ги продавате се дел од некоја семејна библиотека. Кој ви ги дал? – прашав настојчиво.

Момчето го спушти погледот и, мрморејќи нешто додека ги собираше книгите, извадени од кутиите, рече:

– Жими сè, еден ни ги даде да ги продадеме, а добивката треба да ја поделиме фифти-фифти... Јас само толку знам.

Оддалечувајќи се од таму го слушнав како ме моли:

– Чичко, жити господ, немој да нè пријавуваш! Леб вадиме со ова...Шо да праиме?!...

Следните денови бев потполно обземен со читањето на тие записи. Тие пренесуваа горки вистини, напишани под притисок на голем потрес, во вид на исповед упатена кон некој ценет човек, кој, се чини, го беше изгубил животот во сообраќајна несреќа. Тоа, во суштина, беше долг дијалог на некоја жена со починатиот во несреќата кому таа му ги кажуваше тајните кои ги беше закопала длабоко во својата

душа. Истовремено, оваа исповед беше и обид на оваа жена (во овие записи таа себеси се нарекуваше Лирика Мертири) да му објасни на починатиот дека ѝ било невозможно да му одговори на неговата љубов зашто сметаше дека таа беше *недостројна* за него.

Во почетокот помислив дека, доколку непознатата авторка на ракописот е жива и живее во нашиот град (тргнувајќи од некои реалности и јасни координати за времето и местото), јас треба да сторам сè за да ја најдам и да ѝ го вратам црниот бележник, свесен за неговата длабока интимна и приватна природа, уште повеќе затоа што се работеше за женски запис. И, се разбира, тргнувајќи од индикациите во ракописот, трагањето го локализирав во полето на медиумите, бидејќи непознатата авторка самата кажуваше дека е новинарка; дека нејзиното формирање е поинакво; дека новинарската работа не ѝ се допаѓа и дека на неа гледа како на привремена работа.

За жал, и покрај деталниот опис што им го дадов, никој од моите пријатели и пријателки кои работеле во медиумите во исто време кога, како што се чини, работела и Лирика Мертири (инаку, и авторка на ракописот) не се сеќаваа на колешка со тоа име.

Немав никаков резултат од моите настојувања. Поради тоа бев присилен, и тоа не баш безболно, понекогаш во Националната библиотека, понекогаш во Институтот за медиуми, да поминувам и по неколку часа дневно наведнат врз годишните колекции на дневните весници. Имав впечаток дека неколку пати бев речиси многу блиску. Велам *речиси* затоа што помеѓу 1994 - 2001 година, периодот кога студирав во странство, во разни написи (културни хроники, интервјуа и досиеја) 11 пати наидов на половичниот потпис на авторка-

та - *Л. Мерѿири*. Се чини дека есента во тешката 1997 година, авторката на написите (само доколку ракописот не е некаква приказна) се вратила од Америка каде што отишла со новинари како член на делегација, од кое време има една репортажа за нашите земјаци имигранти таму, а која е потпишана со иницијалите Л.М.

Цела година не успеав да ја најдам авторката на овие написи. Самите написи се протегаат некаде до првите години од милениумот. Меѓутоа не може да се одреди која година се напишани овие написи зашто авторката никаде не запишала никаков датум.

Еден мој дамнешен пријател од медиумите, знаејќи за моите истражувања, ми даде, за сосема кратко, надеж кога ми се јави пред еден месец, и фалејќи се, триумфално рече:

– Еурека, јунаку! Еурека!

– Што најде? – го прашав.

– Па изгубената новинарка, Лирика Мертири, која вашата милост ја бара на небо, а таа му е професорка на мојот син во гимназија! – изјави тој со својот триумфален глас. – Ако сакаш може утре да одиме и да се сретнеме со неа.

– Секако, те молам...! – му реков – а на која возраст е таа?

– Ми се чини некаде околу триесет и пет...русокоса, вистинска убавица!

– Одиме – му реков и се договоривме да се сретнеме уште во 7:30 часот.

Пред да почне наставата, тој лично ја доведе професорката на широкиот училиштен хол.

– Ве познавам, господине, ве познавам, – рече таа уште пред да се доближине, цело време цвакајќи полека нешто неодредено, – не треба да се претставувате, г. Туфа.

– Мило ми е – ѝ реков, не одвојувајќи го погледот од нејзиното црвено лице, како да беше иритирано од нешто.

– Го работиме вашиот текст– рече и додаде: душата ни ја извадивте!

– Зошто? – прашав збунето.

– Многу е тежок за учениците...како педагог вашата цел биле студентите...ама нивото на гимназијалците...знаете... Веројатно за ова сте дојдени.

– Епа...

– Слушајте– ме прекина–книгата е многу добра и, да знаете – го стиши гласот, – сите просветни работници низ Албанија се подготвуваат користејќи ја вашата книга...арно ама, на учениците им даваат друга, алтернативна книга, поедноставна. Вашата книга е тешка, а тешка ја прави и тоа што не е добро дидактички обработена...Немам време зашто почнува наставата. Ама ќе подготвам еден преглед со забелешки и ако дојдете по петтиот час...

– Секако дека ќе дојдам – реков спремено.

– Ех, не, не... – денес не можам– рече проверувајќи го екранот на својот мобилен. Денес му е роденден на татко ми...

– Вашиот татко...Трајан Мертири...жив е!?

– Татко ми денес полни 87 години...ама името ви е погрешно: се Вика Џевдет, не Трајан.

– Дали бил татко ви политички двапати казнуван со затвор... поточно, повторно казнет? Колку што ми е познато, него го стрелаа...Така е, нели?

– О, не, не...мислам дека сте го помешале. Нејсе... мислам дека отприлика знам со кого го помешавте... Ама не! Во целата наша населба тој е еден од два-тројцата сè уште живи ве-

терани од Антифашистичката борба...како би можел да биде во затвор еден од првите комунисти?

– Така? – реков вчудовиден и со последната надеж, тивко ја прашав: - На многу статии во печатот наидов на вашето име...кога го напуштивте новинарството?

– Јас новинарка?! Лелеее! Не,не, друже...јас никогаш не сум работела како новинарка... види, можеби ме мешаш со некоја друга.

– Така се чини – реков тивко. – Тогаш, ќе дојдам некој друг ден– реков,подавајќи ѝ рака.

– Кога сакаш– рече– јас во меѓувреме ќе ги подготвам забелешките.

Си отидов длабоко разочаран и ниту имав намера повторно да се вратам таму за нејзините забелешки.

Како не најдов никаква друга можност и, сепак со надеж, која сега веќе и покрај сè, имаше некаква основа, дека вистинската авторка на овие записи своето вистинско име го прикрила со друго и, бидејќи нашите истражувања во медиумите никогаш не наидоа на името Лирика, одлучив да го објавам ракописот.

Освен со еден епиграф во воведот, за кој мислев дека е во функција на исповедта, воопшто не интервенирав во записите од ракописот. Исповедта само ја организирав во поглавја, ја поделив во два дела, каде што во првиот дел ја оставив нејзината исповед, со која му се обраќа на единственото можно лице, починатиот Арсение, а во вториот дел ја оставив исповедта на Рита О., дива на албанската забавна музика, за нејзината судбина,за голготата на насилствата и понижувањата низ кои минувала. Па и овие две поместувања ги направив само поради *и́мечностѝа* и *единсѝивоѝио*, за да се добијат две компактни линии на исповедувањето за нивните судбини,

наспроти записите од анонимната авторка, која постојано ги мешаше во збунувачки отстапувања, со што ќе го направеа читањето конфузно и тешко.

Насловот беше последната интервенција. Долго бев во дилема. На лист бев запишал неколку привремени наслови, како *Несреќајџа*, *Јунакој со џишијол*, *Црније џанкери*, па дури и *Црниот бележник*. Меѓутоа, одлучив да го сочувам она што често се нагласува во раскажувањето на двете протагонистки (а кое во текстот јас го означив со курзив), невозмож- носта да му го кажат кому било нивното потресно искуство и порака. Тоа можеа да ѝ го кажат само на *надгробнаџа џлоча*.